

«sermó de la muntanya», com un nou naixement, una resurrecció. Finalment el sentit de la vida, i de la mort que hi va connectada, queda emmarcat en el terreny de l'amor franc, net i pur de lligams carnals, però no resol el seu personal dilema. Va estar a punt diverses vegades de deixar la dona (tenia a punt fins i tot una carta de comiat), li va amagar els canvis en el testament per deixar més obra seva lliure de drets, però sempre acabava claudicant davant els retrets de Sofia. La seva actitud literària i quotidiana no el va dur a la veritat que buscava, tot i veure-la a l'abast, només el portà a més insatisfacció i a la magnificació de les seves contradiccions. Quan finalment decidí marxar, no va anar gaire lluny (a l'estació d'Astapovo) i va ser per morir, justament. «Només ens acostem a la veritat en la mesura que ens allunyem

de la vida», com havia consignat a la seva *Confessió*. En canvi, la pregunta que tant el preocupava sobre «per què vivia» i «què perduraria», aquesta quedà des de llavors resposta, si no ho havia fet ja. Per què preocupar-se tant, si en la seva posteritat ha aconseguit que tots plegats ens el llegíssim amb deteniment i fruïció i fins i tot que jo n'escrigui aquest article? No cal dir res més. Les respostes científiques les té la biologia i és al genoma humà, que compartim quasi al cent per cent amb molts mamífers. Tolstoi havia tingut por de la mort. Avui encara en tenim més, perquè malgrat tots els avenços i el progrés ens hem procurat més formes de matar i morir, per això vivim en una època d'hiperhedonisme compensatori. La recerca de la veritat, però, està en retrocés. Caldrà un altre Tolstoi, potser?

La difusió de Tolstoi en català

per Ramon Pinyol i Torrents

Les primeres traduccions

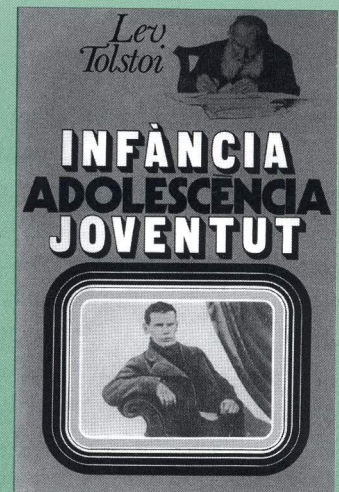
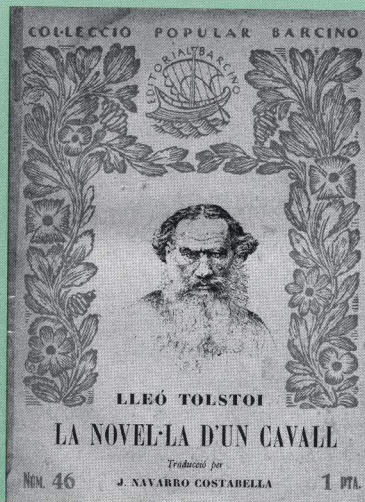
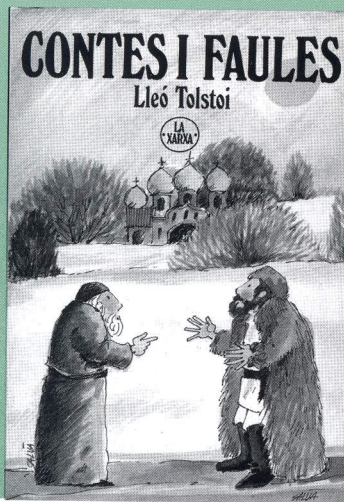
La recepció de la literatura russa moderna és tardana a la Península. De fet, arriba a Barcelona abans que a Madrid per obra de Narcís Oller. Isaak Pavlovski, avui una figura gairebé oblidada, és la clau per a entendre l'interès d'Oller pels autors russos coetanis. Pavlovski, resident a París, visqué a Catalunya entre els anys 1884 i 1885 i va intimar amb diversos literats, sobretot amb Oller, que informava i a qui enviava traduccions franceses d'autors russos. Oller s'interessà sobretot per Tolstoi i Turguénev, dels quals va girar diversos títols al català, a partir del francès: *Un llibre trist: La mort d'Ivan Ilitch. Tres morts. La mort al camp de batalla* (1897, el primer llibre rus en català), *El mort en vida* (1912) i *Els fruits de la ciència* (1913).

En aquest període, però, de Tolstoi allò que s'imposà fou la narrativa curta, més fàcil de publicar, ja que aleshores no hi havia una estructura editorial en català i les novel·les de l'autor rus, a més, començaven a circular

en versions franceses i castellanes. Qui més s'aplicà a divulgar-lo fou Joaquim Casas-Carbó, que el 1891 i el 1892 en donà algunes mostres a «L'Avenç». En paral·lel, «La Renaixensa» encetà aquest darrer any el fulletó «Novelas Catalanas y Extranjeras», iniciat amb una selecció de «Cuentos y novelas curtas» de Tolstoi, en versions no directes de B. Bassegoda, S. Farnés i E. Moliné. És d'aquest moment una breu traducció de J. Queraltó, «Begudes=verins», publicada a «La Gynecologia Catalana» (1898), la primera revista mèdica en català.

De l'inici del segle fins a la guerra

El 1903 la «Biblioteca Popular de L'Avenç» publicava *Contes* (en dos volums), en traducció des del francès de J. Casas-Carbó, versió reaprofitadíssima al llarg de tot el segle XX. En efecte, no sols va ser reeditat el primer, sinó que, en tot o en part, les seves versions s'utilitzaren en títols de «La Novel·la Nova» (1918),

les «Publicacions dels Amics dels Llibres» (1928) i els «Quaderns Literaris» (1936), les Edicions de 1984 (*No es pot tirar llenya al foc*, 1994) i les Publicacions de l'Abadia de Montserrat en els anys vuitanta i noranta en diversos llibres per a infants i joves.

Durant els anys deu van sortir dues noves traduccions tolstoïanes: *De lo que viu l'home* (vers 1904), sense nom de traductor, i *El cant del cigne*, en versió d'Antoni Campmany i Ayné («Biblioteca Nova Catalunya», 1904), reeditada a Sabadell el 1930. A la dècada següent només trobem les traduccions ja citades d'Oller i una altra del drama *El domini de les tenebres* (1912) feta sobre una versió francesa per J. Puig i Ferrater i publicada a la «Biblioteca Popular de L'Avenç». Cal tenir en compte, d'altra banda, que en aquests anys diverses editorials barcelonines (Maucci, Sopena, Antoni López) van posar en circulació, en castellà, moltes obres del novel·lista rus. També es troben textos curts tolstoïans en català en moltes publicacions del moment.

En els anys vint i trenta la literatura russa, per l'efecte de la Revolució, es posa de moda, cosa que té un reflex notable dins el precari mercat editorial en català. Tolstoi, de tota manera, no és l'autor que més interessà llavors, si més no en comparació amb d'altres (com ara Gógol, Dovstoievski, Gorki, Puixkin o els escriptors soviètics). Val a dir, de tota manera, que una col·lecció popular com «La novel·la catalana cinematogràfica» es va iniciar amb una obra tolstoïana, *Polikoucka* (1924), d'un traductor desconegut. D'una banda, continuem amb títols incorporats per la via francesa, sovint sobre traduccions força deficientes, com aquests dos de la «Biblioteca Univers» de la Catalònia: *La sonata a Kreutzer* (1928), versió de Marçal Pineda i Olga Savarin (un pseudònim doble de Josep Miracle) i *Katia* (1929, reeditada revisada per la Selecta el 1966), també de Miracle. Per la mateixa via arribaren *La novel·la d'un cavall* (Barcino, 1928), girada per J. Navarro Costabella,

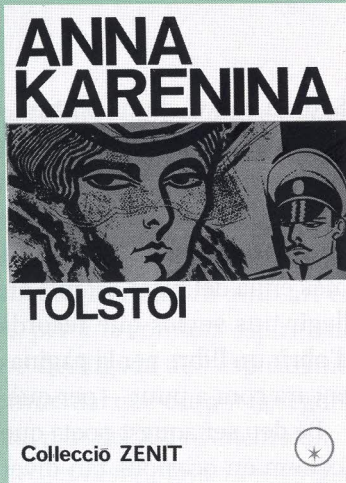
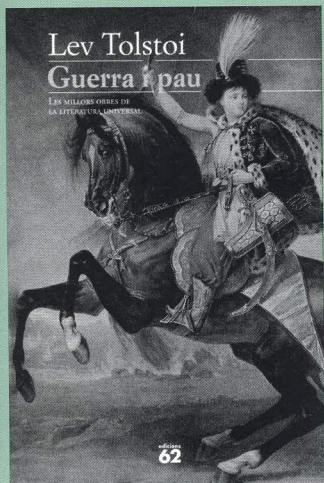
i *Guerra i pau*, traduïda per Carles Capdevila, publicada primer com a fulletó de «La Publicitat» i tot seguit en quatre volums (1928-1929). En els anys trenta, els «Quaderns Literaris», de Josep Janés, van donar *El pare Sergi* (1934), sense nom de traductor, i *No es pot tirar llenya al foc* (1936), de Casas-Carbó.

D'una altra banda, arriben, finalment, les primeres traduccions directes del rus, dins la memorable «Biblioteca A tot vent», de Proa. Dels quatre volums tolstoïans publicats, tanmateix, el primer, *Resurrecció* (1928), fou traslladat del francès per Rossend Llates i Alfons Maseras. Les novel·les *Els cosacs* (1933) i *Hadji-Murat* (1934) i el volum de narracions *La mort d'Ivan Ilitx / Amo i criat / Tres morts* (1930), en canvi, van ser traduïdes directament per Francesc Payarols. Han quedat, però, com a referent d'aquestes versions directes les que va fer Andreu Nin (tot i que avui els eslavistes en qüestionen alguns aspectes), que de Tolstoi anostrà *Anna Karènia* (1933) i *Infància, adolescència, joventut* (no publicat fins a 1974). La majoria d'aquestes versions, revisades per Joan Oliver, Proa les ha anat reeditant des dels anys seixanta fins a avui.

Cal recordar, encara, que Tolstoi (i Dovstoievski) van influir en la producció literària d'alguns narradors catalans, especialment en Sebastià Juan Arbó i Miquel Llor. El comte rus també és present amb textos curts en algunes publicacions de l'època. I devia contribuir a mantenir viu el seu nom la biografia *Tolstoi* (Proa, 1930), del popular Stefan Zweig, traduïda per Alfred Gallart.

Tolstoi, lectura pedagògica

Tolstoi va dedicar molts esforços (i diners) a l'educació dels infants camperols i el seu reconeixement com a pedagog a Catalunya es va plasmar, ja abans de la guerra, en dues traduccions de Joan Sellarès: *Primer llibre de lectura per a ús de les famílies i de les escoles* (Catalònia, 1928, reeditat el 1931 i el 1935) i *Segon llibre de*

lectura: *Abecedari per a ús de les famílies i de les escoles* (1938). Molt més endavant, i per obra d'Helena Vidal, Eumo va publicar *Qui ha d'ensenyar a qui i altres articles pedagògics* (1990).

Però Tolstoi ha estat emprat a bastament, des dels anys vuitanta, com un autor de referència en l'edició infantil i juvenil. Editorials com les Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Cruïlla, Llibres del Mall, J. Granica, Casals o Salvatella, no sempre esmentant el traductor o l'adaptador, n'han publicat diversos títols, sovint amb força reedicions. Fins i tot Xesco Boix va introduir-ne un conte en el seu popular disc *Salta miralta* (1977). Val a dir que, en certs casos, es tracta d'adaptacions fetes a partir de les versions de Casas-Carbó. *La Història d'un cavall*, traduïda el 1928 per J. Navarro, ha estat, des de 1981 (revisada pel catalanòfil portuguès M. de Seabra), un veritable èxit editorial per a La Magrana (més d'una vintena d'edicions dins «L'Esparver»). En aquesta mateixa col·lecció Seabra va traduir, del rus, *L'amo i el criat* (1984). Per la seva banda, al País Valencià, Tres i Quatre va reeditar la versió de Payarols de *La mort d'Ivan Ílitx* (1989), i L'Eixam/Camacuc *El poder / La hipocresia* (2004), en traducció de Jordi Martorell.

De la postguerra fins a avui

Després de la guerra, com és ben sabut, l'edició en català va patir prohibicions i moltes restriccions. De fet, les traduccions no es recuperen fins als anys seixanta i no serà fins als vuitanta que s'entrarà en una relativa normalització pel que fa a versions de literatura russa. Cal recordar que les publicacions d'aquests darrers trenta anys són, en part, reedicions de títols de preguerra. D'una banda, revisades per a acostar el llenguatge al d'avui (cosa no sempre explicitada), s'han reaprofitat tant traduccions no directes com *Guerra i pau* (Edicions 62, 1983), en la traducció de Capdevila (el 1960 Arimany havia obert la seva col·lecció «Obres d'avui i de sempre»

amb aquesta versió), com d'altres de directes com és el cas d'*Els cosacs* (la versió de Payarols) per al diari «El Observador» (1992) o d'*Anna Karènnina* (versió de Nin) per a «El Periódico» (2005). També el «Diari de Barcelona» va editar la *Sonata a Kreutzer* (1989), en traducció, no sabem si directa o no, de Josep Sales.

En tot cas, sí que són directes algunes de les dels últims anys, la majoria amb reimpressions: *La mort d'Ivan Ílitx / Sonata a Kreutzer i Khadjí-Murat* (ambdós llibres publicats per Destino el 1996), en versions del tàndem Victòria Izquierdo i Àngels Margarit; *La mort d'Ivan Ílitx*, nova traducció (la tercera del rus) a càrrec d'Anna Estopà (Quaderns Crema, 2001), i les narracions *Felicitat conjugal / El diable*, girades per Jaume Creus (Edicions del 1984, 2005). Rourich de Sant Cugat va publicar el 1990 *Faules i contes*, sense cap indicació de traductor ni de llengua de partida. L'Any Tolstoi no ha donat, per ara, més que una nova traducció, la del relat de 1898 *El pare Sergi*, en versió de Xènia Dyakonova, publicada a Mallorca per Leonard Muntaner. Sigui com vulgui, la història de la traducció de Tolstoi al català és, com s'ha pogut veure, prou llarga i constant i permet de pensar que en el futur l'autor rus continuarà essent a casa nostra un dels referents de la literatura universal.

CAPLLETRA

REVISTA INTERNACIONAL DE FILOLOGIA

C

CAPLLETRA 49

Amb el monogràfic: «Entonació dialectal»
 coordinat per Ferran Robles
 (Tardor, 2010)
 Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana
 Publicacions de l'Abadia de Montserrat